

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Кафедра міжнародних відносин

**Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»**

Освітня програма 291.00.01 «Суспільні комунікації»

**БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА
на тему:
ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

**Студента 4 курсу
денної форми навчання
Ковальчука Арсенія
Романовича**

**Науковий керівник:
доктор іст. наук,
доцент, завідувач кафедри
міжнародних відносин
Яблонський В.М.**

Київ – 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження	12
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЗА УМОВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ	20
2.1. Еволюція українського інформаційного простору	20
2.2. Політика України в сфері інформаційної безпеки	26
РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	34
3.1. ЗМІ та соціальні медіа як інструмент реалізації державної інформаційної політики	34
3.2. Цифрова трансформація сучасної держави в умовах воєнного стану	42
3.3. Рекомендації щодо удосконалення інформаційної політики держави	46
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	55

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄС	Європейський Союз
ЗМІ	Засоби масової інформації
ЗМК	Засоби масової комунікації
ІКТ	Інформаційно-комп'ютерні технології
ІП	Інформаційна політика
ПК	Політична комунікація
ШІ	Штучний інтелект

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій та ускладнення міжнародної безпекової ситуації інформація перетворилася на один із ключових стратегічних ресурсів. Особливої гостроти це питання набуло в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року. Паралельно з бойовими діями на сухопутному, повітряному та морському фронтах, точиться повномасштабна інформаційна війна, яка охоплює пропагандистські кампанії, кібератаки, спроби маніпулювання суспільною свідомістю, дискредитацію українських інституцій та міжнародне іміджеве протистояння.

Цей гібридний характер конфлікту зумовлює необхідність перегляду та модернізації інформаційної політики держави. В умовах інформаційного тиску та кібервикликів Україна була змушена трансформувати власну інформаційну політику – як у змістовному, так і в інституційному вимірах. З одного боку, мова йде про необхідність протидії дезінформації, фейкам і пропаганді, а з іншого – про потребу створення ефективних каналів комунікації з власним населенням і міжнародною спільнотою, включаючи інструменти цифрової дипломатії, стратегічних комунікацій і публічної інформаційної політики.

Саме тому дослідження трансформацій інформаційної політики України в умовах сучасних геополітичних викликів набуває особливої актуальності. Вивчення цього питання дозволяє краще зрозуміти механізми адаптації державного комунікаційного апарату до умов інформаційного протистояння, а також сформулювати можливі шляхи подальшого вдосконалення політики у сфері інформаційної безпеки, масових комунікацій і цифрової державності.

Актуальність роботи пов'язана з необхідністю розв'язати наукову проблему дослідження трансформації інформаційної політики України в умовах воєнного стану, що має загальнотеоретичне та практичне значення.

Ми ставимо за **мету дослідження** провести аналіз державної інформаційної політики за умов трансформації інформаційного простору на прикладі України. Для реалізації мети дослідження визначені наступні **завдання**:

1) проаналізувати теоретико-методологічні аспекти дослідження: стан наукової розробки проблеми, історіографії, понятійно-категоріальний апарат тощо;

2) дослідити еволюцію українського інформаційного простору;

3) охарактеризувати політику України в сфері інформаційної безпеки;

4) визначити специфіку ЗМІ та соціальних медіа як інструментів реалізації державної ІП;

5) проаналізувати цифрову трансформацію сучасної держави в умовах воєнного стану;

6) розробити рекомендації щодо удосконалення інформаційної політики держави.

Об'єктом дослідження є інформаційна політика України, а **предметом** – її трансформація в сучасних реаліях розвитку українського інформаційного простору.

При підготовці дослідження та ґрунтовного аналізу інформаційної політики держави були використані доступні джерела та література українською і англійською мовами, різні за своєю соціально-політичною та науковою цінністю, методами дослідження, висновками та рекомендаціями. Велика кількість джерел дала змогу провести аналіз матеріалів для ретельного дослідження поставленої проблеми. Для дослідження також було використано міжнародну електронну інформаційну мережу Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному аналізі інформаційної політики України в умовах трансформації інформаційного простору з акцентом на зовнішні фактори змін, динаміку розвитку та вплив на сучасні політичні, економічні, суспільні та інші процеси.

Теоретичне значення полягає в узагальненні та систематизації наявних наукових знань про державну інформаційну політику, її сутність, умови та перспективи розвитку.

Практичне значення. Розроблені рекомендації щодо удосконалення інформаційної політики держави при формуванні політики на національному та міжнародному рівнях.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури (51 найменування). Загальний обсяг роботи – 55 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

Наукове осмислення трансформацій інформаційної політики України в умовах гібридної війни та цифрових викликів охоплює міждисциплінарний спектр досліджень, у яких переважають комунікаційний, правовий, соціологічний та безпековий підходи. Одним із ключових напрямів аналізу є вивчення впливу повномасштабної агресії російської федерації на зміну парадигми інформаційного регулювання в Україні. Зокрема, Н. Голованова¹ окреслює архетипний підхід до інформаційної політики в умовах війни. Авторка аналізує трансформацію наративів і комунікаційних стратегій, що формуються в суспільній свідомості під впливом інформаційної агресії.

І. Залєвська та Г. Удренас² у своєму дослідженні «Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії» фокусуються на інформаційній безпеці держави, підкреслюючи значення інституційної координації та правового супроводу процесів медіа-комунікації в умовах загрози з боку РФ. І. Куляс³ у 2022 році провів контент-аналіз телемарафону «Єдині новини», за результатами якого виявлено тенденції державної координації офіційного інформаційного простору. Подібні дослідження акцентують увагу на ролі централізованих інформаційних кампаній у часи кризи. Окремі дослідження, як-от опитування⁴, проведені ГО ОПОРА та

¹ Голованова, Н. Інформаційна політика України в умовах війни (архетипний підхід). *Наукові перспективи*, 2022. № 6. С. 57–70.

² Залєвська І., Удренас Г. Інформаційна безпека України в умовах російської військової агресії. *Південноукраїнський правничий часопис*, 2022. № 1–2. С. 20–26.

³ Куляс І. Підсумки моніторингу телемарафону „Єдині новини” за жовтень– грудень 2022 року. *Детектор медіа*. 2022. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/206862/2023-01-11-pidsumky-monitoryngu-telemarafonu-iedyni-novyny-zazhovten-gruden-2022-roku-persha-chastyna/>

⁴ Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. Опитування ОПОРИ. (2022, Червень 01). Oporaua. https://www.oporaua.org/report/polit_ad/24068-mediaspozhyvannia-ukrayntsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori

рейтингами Ratinggroup (2022–2024), демонструють зрушення у споживанні медіаконтенту, підвищення довіри до вітчизняних джерел і загострення запиту на достовірну інформацію.

Ю. Ніколаєць⁵ у межах етнополітичного дослідження регіональної свідомості перед повномасштабним вторгненням доводить значний вплив медіа на формування ціннісних орієнтацій громадян, особливо в східних і південних регіонах країни. Це підтверджує важливість стратегічно орієнтованої інформаційної політики на локальному рівні. Аналітичні матеріали О. Чорної⁶ та Д. Смотрича й Л. Браїлко⁷ розкривають складний баланс між забезпеченням свободи слова та потребами інформаційної безпеки.

Поряд з аналітичними джерелами вагому роль у дослідженні трансформацій інформаційної політики відіграє її нормативно-правове забезпечення. Серед основних документів варто виокремити Закон України «Про медіа»⁸ № 2849-IX, що унормовує діяльність цифрових та традиційних медіа, встановлюючи вимоги до прозорості, відповідальності та регуляції контенту в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України № 263 визначає порядок функціонування інформаційно-комунікаційних систем під час воєнного стану. Укази Президента України⁹ № 151/2022 та № 152/2022, якими затверджено рішення Ради національної безпеки і оборони, визначають

⁵ Ніколаєць Ю. Вплив медійного дискурсу на формування політичних цінностей населення Сходу і Півдня України. У Ієрархія цінностей населення Сходу та Півдня України: етнополітичний аспект в умовах російської агресії (2021. С. 245–295). ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України.

⁶ Чорна О. Баланс між свободою слова та інфобезпекою має складатися з правди і мовчання, а не з правди і брехні. *Детектор медіа*. 2023. URL: <https://detector.media/infospace/article/218112/2023-10-16-balans-mizh-svobodoyu-slova-ta-infobezpekoymaie-skladatysya-z-pravdy-i-movchannya-a-ne-z-pravdy-i-brekhni/>

⁷ Смотрич Д., Браїлко Л. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2023. № 77. С. 121–127.

⁸ Про медіа. Закон України № 2849-IX (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

⁹ Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану. Постанова Кабінету Міністрів України № 263. 2022. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/KP220263>

стратегічні рамки єдиної інформаційної політики та заходів щодо нейтралізації загроз у медіапросторі.

До ключових положень правового забезпечення також належать зміни до Кримінального кодексу України, зокрема Закон¹⁰ № 2108-IX, що встановлює відповідальність за колабораційну діяльність, та Закон¹¹ № 2178-IX, спрямований на попередження розголошення інформації, що може зашкодити обороноздатності держави. Окремо варто відзначити Наказ Головнокомандувача ЗСУ¹² № 73, який регулює взаємодію медіа з оборонними структурами. Разом з цим Закон «Про правовий режим воєнного стану»¹³ № 389-VIII формує загальне тло для функціонування комунікаційної сфери в умовах надзвичайного стану.

Таким чином, науковий та нормативний дискурси з теми трансформації інформаційної політики України свідчать про глибоку зміну її засад у напрямку централізації, безпекової орієнтації та адаптації до умов гібридної війни. Спільним завданням науковців, державних інституцій і медіаспільноти є пошук збалансованих моделей, які поєднують ефективність, відкритість і стійкість до дезінформаційного впливу.

Проблема фрагментарно висвітлювалася в роботах деяких вітчизняних дослідників. Окремим аспектам інформаційної політики в умовах воєнного стану присвячено декілька напрацювань українських науковців. Наприклад,

¹⁰ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України № 2108- IX (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

¹¹ Про внесення змін до статті 114-2 Кримінального кодексу України щодо удосконалення відповідальності за несанкціоноване розповсюдження інформації про засоби протидії агресії Російської Федерації. Закон України № 2178-IX (2022) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2178-20#Text>

¹² Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану. Додаток до наказу Головнокомандувача Збройних Сил України № 73 (2022) (Україна). <https://ips.ligazakon.net/document/MUS36785?an=343>

¹³ Про правовий режим воєнного стану. Закон України № 389-VIII (2015) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

заслужують на увагу праці таких вчених як А. Арістова¹⁴, Н. Євтушенко¹⁵, Ю. Молохова¹⁶. У своїх публікаціях вони здебільшого зосереджуються на питанні теоретичного аналізу елементів інформаційної політики, як важливого елементу державного управління та у визначеній сфері суспільного життя.

Однак, напрацювання вказаних науковців дозволили дослідити різноманітні підходи для теоретичного аналізу інформаційної політики держави в сучасних реаліях. Окрім того, сучасні умови російської воєнної агресії в Україні, потребують пошуку нових інструментів державного регулювання інформаційної сфери, що й зумовлює актуальність цього дослідження, котре комплексно розглядає проблематику інформаційної політики держави, її удосконалення, проблеми інформаційного простору, цифрової трансформації держави тощо.

Для ґрунтового аналізу понятійно-категоріального апарату дослідження цінними були публікації іноземних дослідників Л. Пай¹⁷, К. Дойча¹⁸, К. Шваба¹⁹, С. Бремен²⁰ та інших.

Протягом останніх п'ятдесяти років формування ефективної моделі інформаційної політики залишається одним із ключових напрямів дослідження у світовій науковій спільноті. Цей інтерес засвідчено роботами таких провідних мислителів, як Д. Белл, Е. Бредлі, П. Бурд'є, Б. Гунтер, М. Дженіс, М. Кастельс, Р. Кей, М. Мей, М. Маклюен, Т. Пітерсон, Ф. Сібер, У.

¹⁴ Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти. За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М.: Монографія. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2000. 368 с.

¹⁵ Євтушенко Н., Стеценко Д. Цифрова трансформація бізнесу в умовах війни в Україні: виклики та можливості. *Економічний простір*. Вип. 191, 2024. С. 211-216.

¹⁶ Молохова Ю. Л. Сутність та головні напрямки державної інформаційної політики України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2018. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/27.pdf.

¹⁷ Pye L. Political Communication. *The Blackwell Encyclopaedia Political Institutions*. Oxford-New York, 1987.

¹⁸ Deutsch K. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. N. Y., 2000.

¹⁹ Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. 2016.

²⁰ Braman S. Defining Information Policy. *Journal of Information Policy* 1(1):1-5. January 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/281600906_Defining_Information_Policy.

Шрамм тощо. Їхній внесок дозволив закласти теоретичне підґрунтя для розуміння інформаційної політики як складного феномену, що поєднує в собі технологічні, соціальні, політичні та філософські виміри.

Загалом в українському контексті розробка концепцій державної інформаційної політики, управління інформаційними ресурсами та правового забезпечення цього процесу представлена у працях таких дослідників, як О. Ляшенко²¹, І. Дацків²², О. Токар²³, М. Пахнін²⁴, В. Брижко²⁵, І. Панова²⁶. Дослідження Г. Бондар і Л. Ракутіної²⁷, О. Солодкої²⁸ присвячені аналізу взаємозв'язку між інформаційною політикою та безпековими викликами. Вагоме значення мають також праці Ю. Нестеряка²⁹, В. Негодченка³⁰, С. Сірого й Ю. Турченка³¹, які комплексно розглядають зміст, стратегічні напрями та механізми реалізації інформаційної політики в Україні.

Загалом, зібраний науковий доробок свідчить про високий рівень теоретичної розробки проблематики інформаційної політики як у міжнародному, так і у вітчизняному вимірі. Це формує міцне підґрунтя для

²¹ Ляшенко, О., & Дацків, І. (2015). Концептуальні засади формування інформаційної політики країни: світовий досвід. Україна–Європа–Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини, 15, 211–224. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2015_15_22

²² Дацків, І. (2019). Вплив світового досвіду на формування основних засад інформаційної політики країни. Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія, 2, 97–109. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_ist_2019_2_13

²³ Токар, О. (2009). Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту. Політичний менеджмент, 5, 131–141.

²⁴ Пахнін, М. Л. (2014). Особливості державної інформаційної політики в розвинених країнах світу. Теорія та практика державного управління, 4, 414–422.

²⁵ Брижко, В. М. (2009). Про сучасну інформаційну політику. Правова інформатика, 2(22), 1–43

²⁶ Панова, І. В. (2014). Парадигма сучасного інформаційного права України. Інформація і право, 3(12), 31–40

²⁷ Бондар, Г., & Ракутіна, Л. (2020). Інформаційна політика та інформаційна безпека. Публічне управління та митне адміністрування, 4(23), 42–49.

²⁸ Солодка, О. М. (2013). Сучасні тенденції міжнародної політики забезпечення інформаційної безпеки. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави, 3, 25–29.

²⁹ Нестеряк, Ю. В. (2014). Державна інформаційна політика України: теоретико-методологічні засади. Київ: НАДУ.

³⁰ Негодченко, В. (2016). Основні напрями державної інформаційної політики в Україні. Інформаційне право, 4, 77–81.

³¹ Сірий, С., & Турченко, Ю. (2012). Інформаційна політика України доби глобалізації: теоретичний аналіз. Політичний менеджмент, 4–5, 237–245.

подальших досліджень трансформаційних процесів у цій сфері, зокрема в умовах зовнішньої агресії, цифрової трансформації та прагнення України до євроінтеграції.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження

У вітчизняному дискурсі термін «інформаційна політика» зазвичай розглядається як сукупність дій і рішень органів державної влади, спрямованих на впровадження процесів інформатизації та комп'ютеризації в усі сфери суспільного життя. Сучасне трактування цього поняття спирається на базові категорії «інформація» та «комунікація», що формують концептуальне підґрунтя інформаційної політики в умовах цифрової трансформації.³²

Попри безсумнівну важливість інформаційних технологій для функціонування сучасного суспільства, зведення поняття «інформаційна політика» виключно до процесів інформатизації та технічного забезпечення видається недостатньо коректним. Інформаційна сфера є невід'ємною складовою соціальної структури, де інформація виступає як основа суспільних взаємодій. Відтак, логічно розглядати інформаційну політику не лише у технократичному, а й у ширшому соціально-гуманітарному контексті.

Технічний вимір інформаційної політики охоплює наявні засоби обробки та передачі інформації, серед яких – поштовий зв'язок, поліграфія, телеграф, телефонна комунікація, періодична преса, радіо, телебачення, Інтернет та інші інформаційні ресурси. У цьому контексті інформаційна політика, як складний конструкт у межах системи інформаційних відносин, має об'єднувати як технічні, так і соціальні компоненти.

Відтак, можна окреслити два ключові вектори реалізації комунікативної політики держави. Перший полягає у створенні ефективних каналів комунікації між державними структурами та суспільством, що передбачає

³² Лешик С. Інституційно-правовий механізм інформаційної політики України в процесі євроінтеграції. *Політичне життя*. 2024. № 3. С. 54

розбудову інформаційної інфраструктури, впровадження сучасних технологій і підтримку розвитку засобів масової інформації. Другий напрямок стосується безпосередньо процесу створення та поширення інформаційного контенту, орієнтованого на суспільство або окремі цільові групи з метою досягнення політичних і управлінських цілей.

Зазначена вище обставина спричинила багатозначність трактувань поняття «інформаційна політика» та її інтеграцію в межах численних дослідницьких підходів. Водночас спільним елементом для більшості з них є акцент на комунікаційному вимірі. З одного боку, йдеться про формування сприятливих умов для комунікативної взаємодії, з іншого – про забезпечення самого процесу комунікації. Саме тому в сучасному теоретичному осмисленні інформаційної політики доцільно приділяти особливу увагу її комунікативному складнику.

Як показує аналіз теорії інформаційного суспільства, що справила суттєвий вплив на розвиток комунікаційної теорії, на нинішньому етапі соціального поступу спостерігається значне зростання ролі інформаційних процесів. Йдеться про інтенсифікацію участі суспільства у виробництві, обміні та споживанні інформації, що є визначальною рисою сучасної фази соціально-економічного розвитку.

Слід також наголосити, що у відомій корелюючій з вищезгаданими процесами тріаді, виведеній Н. Луманом: повідомлення, трансляція (комунікація)³³, розуміння – в сучасну епоху компонент трансляції стає визначальним і домінуючим, оскільки розвиток інформаційних технологій та повсюдна інформатизація дозволяють не так створювати інформацію, скільки тиражувати її, а, головне – передавати. Тобто зміна можливостей у трансляції інформації це те, що докорінно відрізняє сучасне суспільство як інформаційне.

³³ Knoblauch H. Zwischen System und Subjekt? Unterschiede und Ueberschneidungen zwischen Systemtheorie und Sozialkonstruktivismus. *Hermeneutische Wissenssoziologie* : Standpunkte zur Theorie der Interpretation / Ronald Hitzler... (Hg.) Konstanz : UVK, Univ.-Verl. Konstanz, 1999. С. 221.

Слід враховувати, що природа інформаційної політики полягає у колективній цілеспрямованій діяльності на користь суспільства, що здійснюється через спеціалізовані форми спілкування людей. Тому можна зробити висновок, що соціально-інформаційним плацдармом політики є ПК, яку можна визначити як безперервний процес передачі інформації, що циркулює всередині та між політичними та соціальними системами на всіх рівнях.

Політична сфера, центром якої є влада, найбільше зацікавлена в розширенні інформаційного впливу. Тому в міру демократизації режиму і, відповідно, відходу від будь-яких силових методів вирішення питань у зв'язці «керуючі – керовані», на перший план регулювання відносин влади і суспільства висувається комунікація. Відбувається «медіатизація політики» – процес, у якому політичне життя переміщається у символічний простір засобів, відтак політика і комунікація тісно переплітаються.

Варто зазначити, що вивчення процесів інформаційного обміну в політичній системі тривалий час, здебільшого, зводилося до дослідження пропагандистської активності політичних акторів у період виборчих кампаній, тобто пов'язується насамперед із процесом досягнення влади. І лише порівняно недавно у ситуації значних соціально-політичних та економічних змін, що відбуваються на тлі підвищення ролі інформації в житті суспільства, межі в сфері дослідження політичної комунікації розширилися.

Держава є найпотужнішим виробником масової інформації у суспільстві. Тому правильно розглядати вищезгаданий аспект саме у рамках такого поняття, як ІП, оскільки воно чітко відображає сутність діяльності державних владних структур в інформаційно-комунікативній сфері, у тому числі з метою реалізації політичної комунікації.

Американський політолог Л. Пай зазначав, що «політична комунікація передбачає не лише односторонню спрямованість сигналів від еліт до маси, а й увесь діапазон неформальних комунікаційних процесів у суспільстві, які

мають різний вплив на політику»³⁴. Загалом вся сукупність вихідних від акторів різноманітних потоків повідомлень у сфері публічної влади та сфері прийняття державних рішень є інформаційним політичним простором.

Тож у ньому може складатися особливий тип політичної комунікації. У науковому дискурсі виділяють два її типи: ієрархічний (з пріоритетом прямого зв'язку), демократичний (з пріоритетом зворотного зв'язку). Таким чином, політичне життя в будь-якому суспільстві неможливе без того чи іншого типу ПК та відповідних способів його реалізації. Найчастіше виділяються три канали ПК:

1. Комунікація через ЗМІ, що включає друковані засоби (преса, книги, плакати тощо), електронні засоби (радіо, телебачення, Інтернет).
2. Комунікація через організації, коли політичні партії або групи тиску є середньою ланкою між владою та громадськістю.
3. Комунікація через неформальні канали³⁵.

Політична комунікація завжди будується з метою вплинути на будь-який об'єкт. Результат політичної комунікації – це зміна установок або поведінки під впливом запропонованих комунікатором стимулів, і досягнута ступінь згоди сторін, що беруть участь у комунікації.

Політична комунікація постає як специфічний вид політичних відносин, з якого домінуючі у політиці суб'єкти регулюють виробництво і поширення суспільно-політичних ідей свого часу. Вперше політичну систему як інформаційно-комунікаційну систему представив К. Дойч³⁶. Він пропонує розглядати політичну систему як мережу комунікацій та інформаційних потоків. Модель політичної системи Дойча складається з чотирьох блоків,

³⁴ Pye L. Political Communication. *The Blackwell Encyclopaedia Political Institutions*. Oxford-New York, 1987. С. 442.

³⁵ Грицяк Н. В. Державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства : навч. посіб. Київ : Вид-во НАДУ, 2012. С. 114.

³⁶ Deutsch K. *The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control*. N. Y., 2000. С. 56.

кожен із яких пов'язані з різними фазами проходження інформаційно-комунікативних потоків:

- 1) отримання та відбір інформації;
- 2) обробка та оцінка інформації;
- 3) прийняття рішень;
- 4) здійснення рішень із зворотним зв'язком.

Політична система приймає інформацію через так звані «рецептори» (зовнішньополітичні – інформаційні служби та ін., внутрішньополітичні – центри вивчення громадської думки), де відбувається селекція, систематизація та первинний аналіз даних, які надійшли. На наступній фазі нова інформація обробляється в рамках блоку «пам'яті та цінностей», де порівнюється з наявною старою інформацією і оцінюється крізь призму цінностей, норм і стереотипів. Після чого органи державної влади («центр прийняття рішень»), вже маючи остаточне уявлення про те, наскільки нова політична ситуація, що склалася під впливом інформації, відповідає інтересам і цілям, й приймають відповідне рішення щодо регулювання поточного стану системи. І, нарешті, «ефектори» (виконавчі органи та ін.) на останній фазі реалізують рішення, результати яких у вигляді нової інформації щодо «зворотного зв'язку» надходять до «рецепторів» і, таким чином, система вступає в новий цикл функціонування³⁷.

Політична система є сукупністю політичних позицій та способів реагування на певні політичні ситуації з урахуванням множинності інтересів. Найважливішою є здатність системи розвивати популярні переконання, погляди і навіть міфи, створюючи символи та гасла, маневрувати ними з метою підтримки та посилення необхідної легітимності задля ефективного здійснення функцій³⁸.

³⁷ Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. *World Economic Forum*. 2016. С. 57.

³⁸ Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика. Навч.посібник. Київ: УАДУ, 2002. С. 48.

Суттєвою стороною політико-комунікаційних процесів є передача, переміщення, оборот політичної інформації, тих відомостей, якими у процесі конкретної суспільно-практичної діяльності обмінюються (збирають, зберігають, переробляють, поширюють та використовують) «джерела» та «споживачі» – взаємодіючі у суспільстві індивіди, соціальні групи, верстви. Політична інформація є сукупністю знань, повідомлень про явища, факти та події політичної сфери суспільства³⁹. Із її допомогою передається політичний досвід, координуються зусилля людей, відбувається їхня політична соціалізація та адаптація, структурується політичне життя.

Зважаючи на те, що найбільш дієвим способом інформаційної взаємодії з великими масами населення є канали засобів масової інформації (ЗМІ) та засоби масової комунікації (ЗМК), інформаційна політика державних органів влади переважно будується на їх основі.

Процес уточнення сутності поняття «інформаційна політика» має і виражене прикладне значення, оскільки без нього неможливо вибудувати систему грамотної взаємодії влади та ЗМІ: не можна створити те, що не має чіткого та поділюваного всіма учасниками визначення. При цьому фахівці зазначають, що відсутність системності та стратегічного підходу у цьому питанні є основною проблемою⁴⁰. Без наукового обґрунтування неможливе вироблення конкретних рекомендацій щодо оптимізації такої взаємодії.

Таким чином, інформаційна політика, якщо розглядати її через призму держави, стосується принципів і вказівок, що регулюють збір, розповсюдження та використання інформації в суспільстві. Інформаційна політика спрямована на те, щоб інформація використовувалася етично, законно та таким чином, щоб підтримувати цілі суспільства.

Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми трансформації інформаційної політики на прикладі України ґрунтуються на використанні

³⁹ Hamm I., Mann T. E. Political Communication in the Information Society. 1998. P. 21.

⁴⁰ Braman S. Defining Information Policy. *Journal of Information Policy* 1(1):1-5. January 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/281600906_Defining_Information_Policy.

загальнонаукових та спеціально-історичних методів, які дали змогу вивчити й осмислити стан розробленості проблематики, проаналізувати здобутки та виявити актуальні проблеми, які потребують подальшого наукового вивчення.

Так, історичний підхід застосовано для аналізу поняття «інформаційна політика». Системний та полідисциплінарний підходи до розгляду інформаційної політики як об'єкта дали змогу поповнити інструментарій дослідження, розкрити цілісність об'єкта, виявити різноманіття типів його зв'язків з іншими підсистемами, звести їх в єдину теоретичну картину.

Згідно з окресленою метою та завданнями дослідження, у роботі застосовано комплекс загальнофілософських підходів (діалектичний метод), загальнонаукових (методи теоретичного пізнання, загально-логічний метод), міждисциплінарних методів (системно-структурний, структурно-функціональний) та інші специфічні методи дослідження.

Відповідно до мети дослідження застосовано теоретичне осмислення та зіставлення аналітичних досліджень з історії, політології та соціальної науки. Для досягнення поставлених цілей ключове значення мали загальнотеоретичні підходи – аналіз, синтез, узагальнення, індукції та дедукції. Серед застосованих в аналізі методів теоретичного пізнання інформаційної політики використаний спосіб інтерпретації від загального до конкретного, що полягав у формулюванні наукових концепцій, керуючись первинними узагальненнями для деталізації результатів через поетапне поглиблення та розширення розуміння, спрямоване на цілісне теоретичне відтворення об'єкта аналізу.

Таким чином, узагальнюючи теоретичні основи проблематики ІІІ необхідно узагальнити, що ІІІ є взаємодією двох взаємозалежних процесів. По-перше, йдеться про формування та розвиток каналів політичної комунікації, що передбачає системне регулювання процесів становлення інформаційного середовища. По-друге, – про активну участь у комунікативній взаємодії в межах суспільно-політичного дискурсу. Важливо підкреслити, що інформаційна політика має найтісніший зв'язок саме з політичною комунікацією, яка здійснюється через засоби масової інформації та

комунікації, як традиційні (друковані), так і цифрові. Саме ЗМІ й ЗМК виступають головним каналом взаємодії між владними структурами та громадянськістю в сучасному інформаційному суспільстві.

РОЗДІЛ 2

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЗА УМОВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

2.1. Еволюція українського інформаційного простору

Потужний вплив цифрових інструментів, формування всеосяжного інформаційного середовища є ключовими ознаками сьогодення й яке називають інформаційною епохою або інформаційним суспільством. Домінуюче значення інформації та здобутих знань формує фундамент для нової моделі організації суспільства, трансформуючи економічний лад та соціокультурну атмосферу, а також визначає характер взаємин у людській спільноті. Прогрес інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) виступає каталізатором стабільного економічного та суспільного прогресу. Безперешкодний доступ до світових інформаційних ресурсів надає кожній особі можливість повноцінно реалізовувати свій потенціал та втілювати власні мрії. Виникнення мас-медіа та новітніх ІКТ стимулювало глобалізацію інформаційного простору.

Інформаційно-комунікаційний вимір політики, інтегруючи у себе елементи як політичного, так і інформаційно-комунікативного просторів, визначає власні межі, прагне незалежності та виконує конкретні завдання у суспільстві, а саме – забезпечує пристосування політичної сфери до динамічних змін сьогодення та відповідну реакцію на виклики глобалізації. Тому цей простір поєднує властивості соціального, політичного та інформаційного просторів, і його діяльність регулюється законами соціальної комунікації та сучасної культури⁴¹.

Влучним є тлумачення В. Карпенка інформаційного простору, який є, на його переконання, комплексним соціально-політичним феноменом, де

⁴¹ Барматова С. Інформаційно-комунікативний простір політики: обґрунтування основних структурних характеристик. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 18. С. 28.

створюється, існує, поширюється та функціонує інформація. При цьому кожна країна володіє інформаційним полем, що включає національну територію, водну зону, повітряний простір і економіку. Зокрема в цьому просторі активно працюють засоби інформації⁴².

У межах держави інформаційний простір постає як сукупність ЗМІ. До національної системи ЗМК належать газети, журнали, різноманітні періодичні видання, книги, друковані матеріали, інформаційні агенції, кінофільми, телебачення, радіо, інші електронні засоби та служби зв'язку, а також всі типи технологій для збереження та поширення інформації⁴³. Підґрунтям соціально-економічного, політичного поступу та гарантування безпеки й інтеграції України виступає інформаційний простір, котрий українські науковці тлумачать як спільність інформаційних потоків як вітчизняного, так й іноземного походження, що є доступними в межах держави й формуються через ЗМІ, зокрема й електронні, та інформаційними мережами. Це визначення знаходимо в колективній монографії О. Литвиненка, І. Бінька, В. Потіхи⁴⁴.

У визначенні інформаційного простору України його межі мусять співпадати з державними кордонами. У цьому просторі функціонують всі елементи вітчизняної інформаційної системи: радіомовлення, друковані й електронні ЗМІ, телебачення – тобто те, що ми традиційно визначаємо як ЗМІ. Вони спільно з глобальною мережею (акумулює багато українського медійного контенту), розповсюджують інформацію та формують відповідне бачення всередині країни. Ця остання думка підтверджує висновки експертів, які вважають, що складові інформаційного простору не тільки віддзеркалюють

⁴² Карпенко В. Інформаційна політика та безпека. Київ : Нора-Друк, 2006. С. 240.

⁴³ Чічановський А. Національна держава та її засоби масової комунікації у глобалізованому світі. Україна на шляху до Європи / упоряд. В.І. Шкляр, А.В. Юричко. Київ : Етнос, 2006. С. 217.

⁴⁴ Литвиненко О., Бінько І., Потіха В. Інформаційний простір як чинник забезпечення національних інтересів України : монографія. Київ : ІМВКУ ім. Т. Шевченка, 1998. 145 с.

довколишню дійсність, але значною мірою й самі її конструюють, формуючи те, як її згодом сприймають численні споживачі інформації⁴⁵.

Український інформаційний простір можна порівняти з «живим організмом», котрий постійно змінюється та набирає конкретних рис разом із суспільними змінами. Зосередженість всього суспільства на проблемних питаннях його дії та практичне їх вирішення гарантують українцям об'єктивне розуміння навколишнього світу та власної сутності, сприятимуть інтеграції українського інформаційного поля у глобальне, уникнувши при цьому його зникнення або асиміляції. Розвиток вітчизняного інформаційного простору разом із інтеграцією сучасних інформаційно-технологічних інновацій поступово формує унікальне середовище, де комунікація стає вільною від кордонів, інтерактивною та мобільною, а обмін інформацією відбувається і відбуватиметься виключно на принципах взаємодії рівних учасників.

Поступова інтеграція України до світового інформаційного простору є сприятливою виключно за умови гарантування інформаційного суверенітету та безпеки, збереження унікальності нації. Погоджуємося з тим, що національний інформаційний простір за своєю значимістю стає другим після державної незалежності. У випадку, якщо держава не гарантує застосування власного інформаційного ресурсу в інтересах держави та її громадян, то цей інформаційний простір буде використаний проти неї⁴⁶.

За період незалежності України вітчизняний інформаційний простір зазнав змін. Здобуття незалежності, формування та утвердження правової держави, зміна економічного розвитку, прагнення входження до європейського інформаційного простору, російське воєнне повномасштабне вторгнення в Україну викликають значний суспільний запит на інформацію, що й визначає особливе значення ЗМІ у житті соціуму, як ключового громадського інституту, одного з елементів інформаційного простору. Через

⁴⁵ Бондар Ю. В. Національний інформаційний простір новітньої України : становлення та функціонування у процесі політичної трансформації суспільства : Моногр. / Ю. В. Бондар; Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2007. С. 42.

⁴⁶ Карпенко В. Інформаційна політика та безпека... С. 242.

призму змін вільні та різноманітні ЗМІ стають важливим засобом інформування громадян, їх поступу та суспільної єдності⁴⁷.

Інформаційний простір в мирний час і період воєнного стану буде дієвим, якщо буде відкритим для суспільства і функціонуватиме в його інтересах. Це, водночас, сприятиме всебічному та системному втіленню узгоджених потреб громадян, соціуму та держави. Створення дієвого інформаційного простору можливе й розвиватиметься на основі відповідної інформаційної політики держави, котра гарантуватиме поступовий вектор країни до розбудови інформаційного суспільства через призму функціонування сучасних інформаційних, комп'ютерних, телекомунікаційних та комунікаційних технологій. Розвиток останніх відкриває доступ до простору інформаційних мереж, зокрема Інтернету, котрий пропонує принципово нові перспективи для обміну інформацією, як національного так і міжнародного. Якщо різноманітні технології для розвитку ІІ впроваджуються, то на законодавчому рівні поняття «інформаційний простір» не трактується (наприклад, у законах України «Про інформацію»⁴⁸ та «Про медіа»⁴⁹)

Створення та розбудова винятково єдиного ІІ України – це, насамперед, гарантування оперативного доступу до інформаційних ресурсів, які вже існують, та їх інтеграція в єдиний інформаційний простір. Інформаційні ресурси, які щойно з'являються та включаються до цього простору, повинні бути законними й доступними для державних органів і місцевого самоврядування, підприємницьких структур та громадян.

Безумовно, інформаційне поле утворюється в Україні, охоплюючи всі шаблі: від локального – до загальнодержавного. Водночас, формування його

⁴⁷ Матвієнків С., Гавриш Т. Роль ЗМІ в реалізації інформаційної політики. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2013. Випуск 6-7. С. 55-56.

⁴⁸ Про інформацію: Закон України від 02.10.92 N 2657-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

⁴⁹ Про медіа: Закон України від 11.02.2024 р. № 3269-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

змісту зазнає впливу ззовні – від сусідніх країн, ключових держав світу, а також недержавних гравців на світовій арені. Тому доречно представити структуру інформаційного простору з інформаційних полів, які можуть накладатися один на другий, що цілком допустимо в умовах інформаційного розвитку та поширення інформації (рис. 2.1):

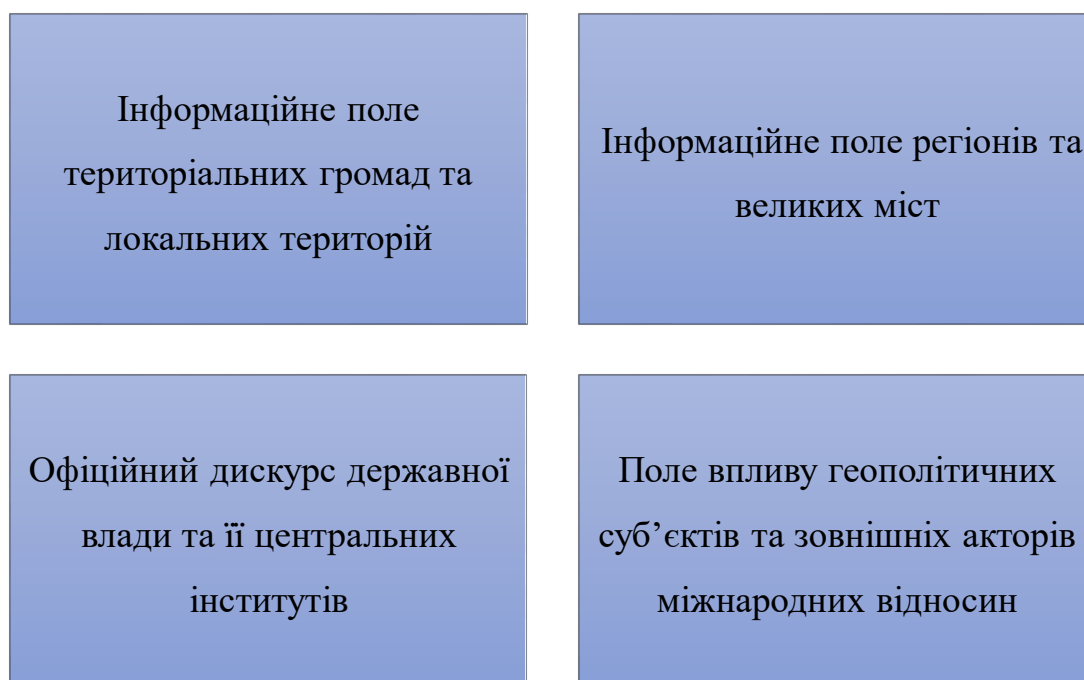

Рис. 2.1. Структура інформаційного простору через призму інформаційних полів

За таких обставин, ІІ України за своїм характером є конфліктогенною через присутність у її інформаційному просторі кількох осередків впливу (як внутрішніх, так і зовнішніх)⁵⁰, які так чи інакше залежать від функціонування різноманітних технологій.

Фундаментом для впровадження нових інформаційних технологій в інформаційному просторі можуть слугувати як уже функціонуючі, так і ті, що перебувають у розробці інформаційно-управлінські системи державних

⁵⁰ Осмолівська А. О. Інформаційний простір України: національний та зовнішньополітичний виміри. *Збірники наукових праць професорсько-викладацького складу ДонНУ імені Василя Стуса*. 2021. С. 279.

органів (центральных та місцевих), відомчі та міжвідомчі, територіально розподілені системи та мережі збору, обробки та поширення інформації. Саме вони повинні стати базисом для формування єдиного українського інформаційного простору, сприяючи взаємодії нових інформаційних технологій із традиційними методами поширення та доступу до інформації.

Упродовж останніх років до періоду воєнного стану національне інформаційне законодавство демонструвало активну еволюцію, стали реальністю процеси інформатизації та діджиталізації в усіх сферах і галузях, водночас законодавче забезпечення цих змін недостатнє, а законодавчі нововведення подекуди не збігаються з нормами європейських конвенцій. Безумовно, пріоритетним завданням інтеграції до європейського інформаційного простору є адаптація та приведення у відповідність українського законодавства в інформаційній сфері з відповідними нормативно-правовими актами ЄС⁵¹.

Інтеграцію до європейського інформаційного простору Україні необхідно пришвидшити. Це потрібно з огляду на безпекові питання, а також економічні, соціальні та інформаційні цілі. В умовах російської воєнної агресії і вторгнення в Україну та постійної інформаційної пропаганди проти українців та дезінформації, доступ до правдивої і незавуальованої інформації є критичним. Протидіяти цьому зможе інформація в межах єдиного інформаційного простору. Окрім того, це необхідно для інформування країн ЄС та світового співтовариства про наявні проблеми та здобутки України.

Український інформаційний простір вирізняється стрімкістю перебігу подій, поширення інформації різноманітними медіа та труднощі з її усвідомленням⁵². Те, що було «гарячим» сьогодні, завтра може стати

⁵¹ Фролова О., Чекмарьова В. Інтеграція України до європейського інформаційного простору. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. Вип. 2 (13), 2022. URL: <https://scispace.com/pdf/integratsiia-ukrayini-do-evropeiskogo-informatsiynogo-6rprswk7.pdf>.

⁵² Островерхов-Новицький Д. В. Сучасний український інформаційний простір: безпековий вимір. *Матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація*

неактуальним, оскільки наболілими стануть інша подія або явище в суспільстві. Пересічний громадянин через величезний обсяг даних ледь здатен до уважного аналізу різноманітних поглядів та оцінок актуальних подій, особливо – в умовах воєнного стану. Це відкриває широке поле для маніпуляцій суспільною думкою. Тобто постає питання про інформаційну безпеку, про яку детально йтиметься в наступному підрозділі дослідження. При цьому створення ефективних засобів протидії маніпулятивному впливу стає найважливішим завданням для сучасного українського інформаційного простору.

Отже, формування та розвиток інформаційного простору України є базовим для ІІІ. Український науковий дискурс актуалізує цю проблематику, проте відчувається нагальна потреба у цілеспрямованих, системних дослідженнях, зокрема через призму законодавчих змін для формулювання та закріплення поняття «інформаційний простір». Важливо, щоб результати цих досліджень мали можливість швидкого впровадження на практиці, оскільки де-факто інформаційний простір існує, функціонує і охоплює межі всієї України з можливістю виходу за її межі, а де-юре – він лише згадується, не трактується і не регулюється, як того вимагають сучасні надскладні реалії, в яких опинилася Україна.

2.2. Політика України в сфері інформаційної безпеки

Інформаційне різноманіття, яке виникло в результаті глобальної інформатизації та поширення ІКТ, а також інформаційне убезпечення від ворога в умовах воєнного стану поставили на порядок денний контроль інформаційних потоків в межах держави, а отже, пильну увагу до інформаційної безпеки.

Поняття «інформаційна безпека» як цілісне, акумулює ще два – «інформація» та «безпека». Визначення терміну «інформація» (з латинської *informatio*) охоплює відомості, які стосуються навколишнього світу різноманітних подій або ж людської діяльності тощо⁵³. В законі «Про інформацію» зафіксовано офіційне тлумачення: «будь які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді»⁵⁴. Із переліком публічних користувачів міститься дефініція цього поняття в законі про «Про доступ до публічної інформації»⁵⁵, тобто йдеться про органи влади та місцеве самоврядування.

Законодавство України містить офіційну дефініцію стану захищеності. Для фахового юридичного аналізу легітимного розуміння «безпеки» в структурі чинників, що визначають найширше поняття відсутності небезпеки, варто звернутися до положень Конституції України⁵⁶, де у статті 3 найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її недоторканність і безпека, життя, здоров'я, честь та гідність. А вже в статті 17 гарантування інформаційної безпеки постає крізь призму першочергових державних цілей, виступаючи невід'ємною частиною механізму охорони державного суверенітету та загальнонаціональної безпеки.

Відповідно до статті 3 закону України «Про національну безпеку України»⁵⁷ інформаційна безпека є складовою національної безпеки і оборони. Це створює цілісне уявлення про «національну безпеку» як узагальнюючу категорію. Остання визначає систему дій для захисту державного суверенітету, цілісності та неподільності території. Крім того, закон

⁵³ Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів. Заг. ред. В. В Дубчинський. Харків, 2006. 1008 с.

⁵⁴ Про інформацію: Закон України від 02.10.92 N 2657-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

⁵⁵ Про доступ до публічної інформації. Закон України № 2939-VI від 13.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2939-17>.

⁵⁶ Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁵⁷ Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19>.

спрямований на забезпечення конституційних гарантій демократичного шляху розвитку суспільства та на створення дієвих інструментів для усунення загроз українській державності.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України⁵⁸, інформаційна безпека має особливе значення в системі загальнодержавної безпеки. Стрімкий розвиток інформаційних технологій генерує нові виклики та загрози, що підкреслює важливість цього аспекту. Відтак, роль інформаційної безпеки в загальній системі безпеки держави суттєво зростає. Варто пам'ятати, що національна безпека охоплює не тільки населення, яке проживає на території України, але й владні структури, а також навколишнє середовище. Усе це вказує на багатогранний характер національної безпеки, який потребує комплексного підходу.

У сфері державного (публічного) управління правове окреслення питань інформаційної безпеки транслюється у Доктрині інформаційної безпеки України⁵⁹. Цей нормативний документ регламентує певну частину суспільних взаємин в інформаційній сфері, через що демонструється безпека держави в інформаційному просторі, а також окреслюється подальше вдосконалення правових інститутів задля збалансування інтересів особи, суспільства та держави в інформаційному оточенні.

В українських реаліях електронного урядування й інформатизації надання послуг громадянам виникає питання кібербезпеки (приставка «кібер» походить від грецького слова *κυβερνητικός* і означає мистецтво управління, керманич). Термін «кібер» походить від грецького слова *κυβερ*, що має значення «над» або «керувати». Попри активне використання цього поняття в сучасному науковому і політичному дискурсі, наразі не існує єдиної

⁵⁸ Стратегія національної безпеки України затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>.

⁵⁹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України» № 47/2017. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>.

загальноновизнаної термінології для його позначення в контексті безпеки. У міжнародній практиці одні країни оперують поняттям «кібербезпека», тоді як інші вживають термін «інформаційна безпека». Варто відзначити, що як у зарубіжній, так і у вітчизняній науковій літературі спостерігається тенденція до поширеного використання терміну «кіберпростір» для опису інтернету та його похідних елементів. Це також стосується широкого спектра понять, які містять префікс «кібер» і позначають явища, пов'язані з цифровими технологіями та віртуальним середовищем.⁶⁰

У ході аналізу наукових джерел, присвячених еволюції термінів «інформаційна безпека» та «кібербезпека», дослідники М. Віл і І. Браун зауважують динамічну зміну в популярності відповідної термінології. За їхніми спостереженнями, з 1974 року домінуючим у науковому обігу був термін «комп'ютерна безпека». Однак у 1997 році лідируючу позицію почало займати поняття «інформаційна безпека», яке, у свою чергу, у 2015 році поступилося терміну «кібербезпека». Попри те, що використання останнього відзначається з середини 1990-х років, зокрема з 1996-го, до 2015 року воно залишалося порівняно обмеженим, але з чіткою тенденцією до зростання популярності.⁶¹

Зарубіжний дослідник Ф. Вамала, порівнюючи поняття «інформаційна безпека» та «кібербезпека», підкреслює, що перше з них виникло в період, коли більшість інформаційних систем функціонували автономно та мали обмежене транснаціональне охоплення. Натомість концепція кібербезпеки формувалася як відповідь на зростаючі глобальні виклики, характерні для мережевого середовища, у якому інформаційні потоки перетинають національні кордони, а правове регулювання залишається фрагментарним і

⁶⁰ Craigen D., Diakun-Thibault N., Purse R. Defining Cybersecurity. *Technology Innovation Management Review*. 2014. P. 13. URL: https://www.researchgate.net/publication/267631801_Defining_Cybersecurity.

⁶¹ Veale M., Brown I. Cybersecurity. *Internet Policy Review*, 2020. 9(4). P. 4.

недостатньо визначеним.⁶² Професор Ф. Вамала робить узагальнення, згідно з яким кібербезпека є різновидом інформаційної безпеки, особливістю якої є наявність невизначеності в питаннях юрисдикції та складності встановлення ідентичності суб'єктів. При цьому інформаційна безпека виступає ширшим поняттям, що охоплює не лише технічні аспекти захисту даних, але й соціальні, психологічні та правові чинники, які впливають на індивіда, суспільство та державу в цілому.

Натомість кібербезпека має вузьке спрямування і зосереджена переважно на технічних засобах запобігання кібератакам та реагування на них. Вона не охоплює важливі аспекти, пов'язані з інформаційним впливом на масову свідомість, зокрема поширенням деструктивного або маніпулятивного контенту за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Однак, варто наголосити, що вираз «інформаційна безпека» все більше витісняється терміном «кібербезпека». Замість зосередження на боротьбі з конкретними небезпеками, головний акцент переноситься на ризики, що виникають у процесі взаємодії з кіберпростором. Кібер – це узагальнюючий термін, популярність якого пояснюється його невизначеністю та універсальністю⁶³. У зв'язку з цим, протягом останніх років, фахівці у своїх працях, присвячених як інформаційній, так і кібербезпеці, все частіше концентрують увагу на створенні цілісного та всеохоплюючого терміну «кібербезпека».

Інформаційні операції та пропаганда в мережі стали ключовим елементом сучасної російської гібридної війни. Від початку повномасштабного вторгнення в Україну напочатку 2022 року, продумана стратегія кібербезпеки може вирішувати питання інформаційної безпеки. Діюча Стратегія кібербезпеки України була затверджена у 2021 році⁶⁴. Відтоді

⁶² Wamala F. ITU National Cybersecurity Strategy Guide. Retrieved from Geneva. 2011. P. 13. URL: <http://www.itu.int/ITUUD/cyb/cybersecurity/docs/itunationalcybersecurity-guide.pdf>.

⁶³ Wagner B., Vieth K. Was macht Cyber? Epistemologie und Funktionslogik von Cyber. Springer Fachmedien Wiesbaden, 2016. P. 217.

⁶⁴ Стратегія кібербезпеки України затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12>.

обставини у сфері кібербезпеки зазнали значних змін, що вимагає перегляду стратегічного плану дій з кібербезпеки.

Забезпечення інформаційної безпеки є однією з найважливіших функцій держави, прерогативою усього українського народу. Виклики й небезпеку, які постають перед національною інформаційною безпекою, класифікуються як внутрішні та зовнішні.

Внутрішніми загрозами в інформаційній сфері є:

- регулярні порушення встановлених правил щодо порядку використання інформації з обмеженим доступом;
- дефіцит або неналежна якість професійних знань у персоналу з питань використання ІКТ та іншого обладнання, потрібного для гарантування інформаційної безпеки;
- застосування закордонних технологій і технічних засобів в інформаційних процесах;
- порушення норм законодавства, які стосуються захисту авторських прав під час розробки та впровадження секретних винаходів, створених, зокрема, на замовлення держави;
- неузгодженість та правові неточності у національному законодавстві під час регулювання відносин у сфері інформаційної безпеки.

Зовнішніми загрозами, що виникають в інформаційному просторі України, є:

- інтенсивні розвідувальні дії та контрнаступальні дії спецслужб інших країн, насамперед ворожих російських;
- постійні прояви інформаційної агресії, реалізовані через кібератаки, що спрямовані на об'єкти інфраструктури інформації;
- застосування російською стороною методів і тактик інформаційної війни, з використанням «когнітивної зброї», направленої проти національних пріоритетів України;

- застосування спеціальних прийомів та технологій в інформаційному полі, що зачіпають сферу міждержавного партнерства у питаннях інформаційної безпеки;

- застосування механізмів фільтрування цифрового вмісту в глобальній мережі для обмеження розповсюдження достовірних даних про державні ініціативи та політику (насамперед, контенту в соціальних мережах, наприклад, Facebook та інших)⁶⁵.

Водночас і загрози, і цифрова доба переформатували сприйняття суверенітету. Виникла нова концепція – цифровий суверенітет. Західні науковці підкреслюють важливість цифрового суверенітету та посилення здатності держав регулювати інформаційні потоки, й зазвичай аналізують суверенітет, фокусуючись на державному контролі над інфраструктурою, софтом та інформацією, використовуючи концепт «цифрового суверенітету». Р. Фалк, представник постпозитивістського підходу до суверенітету, який належить до західної наукової традиції, вказує, що в контексті глобалізації суверенітет втрачає значення як ключова характеристика національної держави.

Національну державу витісняють наднаціональні утворення, які відповідальні за регулювання ключових світових процесів, у тому числі забезпечення інформаційної безпеки в умовах інтеграції та глобалізації⁶⁶. Аналогія в точках зору українських науковців вказує на певне зближення підходів між західною та українською школами. Обидві сторони, зокрема, підкреслюють невідворотність зміни концепції суверенітету в контексті глобалізації та інтеграційних процесів. У свою чергу, кібербезпека орієнтована на забезпечення стабільного функціонування цифрових мереж і інформаційної

⁶⁵ Подорожна Т. С. Забезпечення інформаційної безпеки України в умовах сучасних викликів та загроз з боку РФ. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 495-496.

⁶⁶ Falk R. Sovereignty. *The Oxford Companion to Politics of the World*. New York-Oxford, 1993. P. 860.

інфраструктури, зокрема шляхом захисту їхньої доступності, цілісності та збереження конфіденційності даних, що циркулюють у цих системах⁶⁷.

Отже, забезпечення інформаційної безпеки в межах інформаційного простору – це функція компетентних органів та посадовців, що виконується в рамках, визначених законодавством, і націлена на захист прав та свобод людини під час роботи з інформацією, здобутою з мережі Інтернет (грунтуючись на сприйнятті, обробці та подальшому реагуванні на інформацію, охороні особистих даних Інтернет-користувачів), а також на гарантування національної безпеки від руйнівного впливу інших держав або певних сил у віртуальному просторі.

Політика України в сфері інформаційної безпеки спрямована винятково на захист національних інтересів в межах чинного законодавства. Розвиток нормативної бази у сфері інформаційної безпеки має величезний потенціал для гарантування високого рівня захисту даних та кібербезпеки, реалізуючи адаптацію до технологічного поступу, поглиблення міжнародної співпраці, оборону в умовах воєнного стану, підвищення рівня кіберграмотності населення та заснування спеціалізованих керуючих органів. Цей розвиток законодавства відкриває можливості для формування стабільного та безпечного інформаційного простору для всіх членів суспільства.

На наше переконання, під державною інформаційною політикою України слід розуміти систему заходів, що реалізуються органами державної влади, спрямованих на підтримку єдності та збереження контролю над інформаційним простором за допомогою інформаційного впливу та використання інформаційних технологій.

⁶⁷ Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace. Brussels, 7.2.2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013JC0001&from=EN>.

РОЗДІЛ 3

ТЕНДЕНЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

3.1. ЗМІ та соціальні медіа як інструмент реалізації державної інформаційної політики

Виходячи з суті дефініції поняття інформаційної політики держави можемо виділити два основні напрямки реалізації інформаційної політики в цій сфері: контроль каналів масової комунікації та зміст повідомлень, які ними транслюються. Основні канали передачі – ЗМК, тобто органи публічної передачі із допомогою технічних засобів⁶⁸. Наприклад, такими є періодичні друковані видання, мережеві видання, телеканали, радіоканали, телепрограми, радіопрограми, відеопрограми, кінохронікальні програми, інші форми періодичного поширення масової інформації.

Говорячи про зміст повідомлень, які транслюються в ЗМІ, необхідно розуміти, що державна інформаційна політика регулює безліч аспектів інформації, яка розповсюджується, проте з урахуванням того, що найважливішим завданням державної інформаційної політики є збереження єдності та контролю над інформаційним простором, йдеться про інформацію політичного характеру. До таких повідомлень найчастіше відносять інформацію:

- про діяльність політичних акторів (політичні лідери, окремі індивіди, групи впливу, державні структури та органи влади різних рівнів, громадські неурядові організації, іноземні держави тощо);
- спрямовану на підтримку та супровід політичного курсу держави (інформаційний супровід реформ, інформаційний порядок денний, що задається владою тощо);
- загрозливу соціальній та політичній стабільності, національній безпеці.

⁶⁸ Чмир Я. І. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки в системі публічного управління. *Аспекти публічного правління*. 2018. Том 6, № 9. С. 17.

Медіаспоживання українців у перші три роки повномасштабного вторгнення (2022-2024) демонструє значну адаптивність до умов війни та змін у медіасередовищі. Станом на 2024 рік, онлайн-медіа та соціальні мережі стали основними джерелами інформації для громадян, причому Telegram залишається лідером серед месенджерів. Водночас спостерігається зростання свідомого споживання українського контенту, що свідчить про зміцнення довіри до вітчизняних медіа в умовах російсько-української війни.

Проте, варто відзначити й негативні тенденції. У 2023-2024 роках посилилася втома від війни та перевантаження інформацією: постійний потік новин з фронту, дезінформація та пропаганда, а також обстріли створюють значне емоційне навантаження на аудиторію.

Державні медіа під час повномасштабного вторгнення стали ключовим джерелом офіційної інформації. Однак, довіра до них залишається низькою через побоювання українців щодо можливих маніпуляцій. Телемарафон «Єдині новини», запущений у лютому 2022 року для оперативного інформування про події на фронті та безпекові заходи, за даними «Детектора медіа», втрачає аудиторію, зменшивши свою частку на 10% у 2023 році, і ця тенденція зберігається.

Цей період також характеризується зростанням попиту на громадянську журналістику, що свідчить про пріоритет доступності та швидкості інформації для суспільства. Крім того, на початку вторгнення (2022 рік) різко знизився інтерес до розважального контенту. Важливим аспектом стало збільшення україномовного контенту та українізація медіапростору, що сприяє збереженню культурної ідентичності та зміцненню інформаційної безпеки країни. Спостерігається й помітна політизація медіа, де великі ЗМІ часто відображають політичні погляди та інтереси владних структур⁶⁹.

⁶⁹ Балабанова, К. (2024). АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ МЕДІАСПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ ЗА 2022 – 2024 РОКИ. Інтегровані комунікації, (1 (17), 32-36. <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.173>

Односпрямований вплив ЗМІ, характерний для масової комунікації, змінився на мережеві форми комунікації, що дало передумову появі інформаційного суспільства. У результаті електронні мережі почали відігравати значну роль у суспільстві⁷⁰. На базі створених Інтернет-сайтів стали розвиватися електронні платформи, що створюють новий глобальний інформаційний простір і залучають до себе все більше учасників. До таких Інтернет-сайтів, безперечно, належать соціальні медіа.

Згідно з дослідженням О. Гудошник та М. Кисіля, які посилаються на міжнародний звіт «Reuters Digital News Report» за 2024 рік, 39% опитаних респондентів зізналися, що іноді або часто уникають новин. Науковці розрізняють ненавмисне та навмисне уникнення новин, виділяючи його типи: постійне, випадкове та вибіркоче. Така типологія допомагає краще зрозуміти поведінку аудиторії та ідентифікувати теми, які спричиняють зростання вибіркового уникнення новин.

Важливо зазначити, що емоційно виснажливі новини стають ключовим фактором індивідуального вибору щодо споживання інформації, проте це не завжди означає повну відмову від медійного пошуку. Феномен "уникнення новин" є особливо актуальним для України, враховуючи стрімке падіння довіри до медіа в суспільстві. Втім, науковці підкреслюють, що цей термін є відносно новим для України і станом на лютий 2025 року ще не розглядається як окремий показник у соціологічних дослідженнях.

Аналіз медіаспоживання, проведений компанією Gradus Research у 2024 році, підтверджує цю тенденцію: новинний контент посідає нижче місце в порівнянні з розважальним. 79% українців надають перевагу фільмам та серіалам, тоді як новинний та соціально-політичний контент обирають 68%, а

⁷⁰ Ірха А.О. Нові категорії політичної науки в умовах мережевого суспільства. *Політологічні записки: Збірник наукових праць*. Вип. 2 (10). Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. С. 144.

музичні програми – 63%. Ця статистика відображає зміни в настроях громадян на третій рік повномасштабного вторгнення⁷¹.

У роботі дослідниць Вознесенської О., Бондаревської І. та Кришовської О. акцентується увага на тому, що в умовах трансформаційних процесів в інформаційному просторі медіа здатні формувати суспільні настрої, але довіра до них залишається на низькому рівні. У роботі звертається увага на соціальні оптимізм (МСО) та песимізм (МСП). Перший є основою для побудови певних стратегій особистості, профілактики та подолання наслідків медіатравматизації. Люди, що мають високий рівень соціального оптимізму, схильні більше, ніж інші довіряти новинним медіа. Дослідження дає зрозуміти, що такі особистості схильні змінювати світ навколо себе, вірять у власні сили щодо впливу на суспільні процеси як за допомогою медіа, так і зі зброєю. Натомість індивіди з високим рівнем медіатизованого соціального песимізму теж виявляють певну довіру до медіа новинного формату, але довіряють ЗМІ менше, ніж «оптимісти». Також важливо зазначити, що ті люди, які мають низький рівень і МСО, і МСП, довіряють медіа найменше. Це ж можна сказати і про спроможність цих особистостей до громадянської активності. «Песимісти» теж готові стати рушійною силою змін у країні, зокрема опиратися інформаційній війні⁷².

ГО «Детектор медіа» за підтримки глобальної організації розвитку й освіти «IREX» у 2024 році відстежили практики медіаспоживання та оцінили рівень медіаграмотності серед підлітків віком 12–18 років, аби з часом розробити інформаційні матеріали для підвищення критичного мислення і медіаграмотності серед цієї цільової аудиторії. Тож найпопулярнішими соціальними мережами серед обраної аудиторії постали Telegram

⁷¹ Гудошник, О., & Кисіль, М. (2025). «Уникнення новин»: концептуалізація поняття у світовому та українському контексті. *Communications and Communicative Technologies*, (25), 3-14. URL: <https://doi.org/10.15421/292501>

⁷² Voznesenska, O., Bondarevskaya, I., & Kryshovska, O. (2020). Is social optimism a condition of trust in news media? *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, 26(2), 59-68. URL: [https://doi.org/10.33120/ssj.vi46\(49\).157](https://doi.org/10.33120/ssj.vi46(49).157)

(спілкування, навчання та новини), YouTube (пізнавальний та розважальний контент), TikTok (розважальний контент) та Instagram (спілкування з друзями та стеження за цікавими людьми). Варто відзначити, що хлопці часто користуються Discord, адже захоплюються комп'ютерними іграми, хоча і дівчата теж ним користуються. Як зазначають дослідники, підлітки споживають переважно те, що їм рекомендує стрічка соціальних мереж, а також контент блогерів/каналів, яких окремо не змогли зазначити (особливо молодша група, віком від 12 до 15 років). Перевіряє інформацію на достовірність/правдивість радше меншість учасників, водночас значна частина респондентів транслює поширені способи перевірки інформації, хоча й не користується ними у повсякденному житті. Певна частина опитуваних чули термін «медіаграмотність» (здебільшого дівчата)⁷³.

Соціальні мережі – один з найулюбленіших ресурсів для заснування віртуальних спільнот, котрими послуговується 90% українських споживачів Інтернету. Соціальні мережі дозволяють зареєстрованим учасникам публікувати дані про себе та взаємодіяти, будуючи суспільні відносини. Зміст на цих платформах створюється безпосередньо самими користувачами, серед котрих є офіційні особи країни, міністри, депутати та інші посадовці.

Обмін інформацією, досвідом, обговорення на різноманітні теми в різних варіаціях, фактично, є однією з характерних рис суб'єктної активності користувачів соціальних платформ. Створення контенту, його розповсюдження та обговорення – це класичні форми вираження в соціальних мережах. Це викликає зростання кількості міжособистісних контактів. Показовою особливістю є схильність до залучення в емоційно насичені комунікації на злободенні або спірні суспільні питання, зокрема – політичні, військові, волонтерські, соціальні тощо.

⁷³ Вивчення практик медіаспоживання та оцінка рівня медіаграмотності підлітків віком 12-18 років. ГО «Детектор медіа». 21.01.2025. URL: <https://detector.media/infospace/article/237295/2025-01-21-vyvchennya-praktyk-mediaspozhyvannya-ta-otsinka-rivnya-mediagramotnosti-pidlitkiv-vikom-1218-rokiv/> (дата звернення: 01.05.2025)

Як онлайн-платформа та інструмент спілкування, соціальні медіа володіють унікальними просторово-часовими рисами, що мають свій онтологічний вимір. Ключові особливості часопростору соціальних мереж, що впливають на комунікативні процеси, такі:

- актуалізація онлайн-взаємодії. Усі комунікативні практики, реалізовані у соціальних медіа, набувають значення лише за умови активної присутності в мережі, в реальному часі;

- стирання просторових кордонів – відсутність значення географічних відстаней через можливість миттєвого контакту між користувачами, незалежно від їх місця розташування;

- згортання простору і часу одномоментно. Це характерно як для глобального рівня, де Інтернет постає як єдиний простір, так і для рівня окремого користувача, де профіль (акаунт) виступає просторово-часовим інтегратором, екзистенційним розширенням особистості, її персональним простором⁷⁴.

Соціальні медіа – серед найпопулярніших платформ у Інтернеті. Вони слугують джерелом новин, пропонуючи контент від традиційних видань до альтернативних медіа. Користувачі мають змогу коментувати новини, давати їм власне тлумачення та поширювати інформацію, перетворюючись на активних учасників інформаційного обміну. Мільйони людей щоденно проводять час на платформах, як Facebook, Instagram, вивчаючи новини різної тематики. Поширення Інтернету, а також оптимізація робочого та особистого часу людей, сприяє переходу від традиційних форм спілкування до новітніх цифрових форматів офіційних представництв державних органів влади.

У соціальних медіа відчутно посилюється свобода висловлювання та розуміння власного потенціалу громадян, а також формуються більш зважені та науково підкріплені політичні рішення, що мають вплив на усі аспекти буття. Це, водночас, модифікує політичну соціалізацію в суспільстві, виводячи

⁷⁴ Debray R. Media manifestos: on the technological transmission of cultural forms. London, New York: Verso, 1996. С. 103.

її на новий рівень, що характеризується унікальним універсальним чинником, аналогів якому раніше не було.

Якщо здійснити всебічний аналіз соціальних мереж, стає очевидним наявність блогів впливових політиків, діячів культури, проведення соціальних проєктів, трансляцій виступів визнаних експертів. Також нескладно відшукати інформаційні ресурси з актуальними політичними новинами та статтями іноземних ЗМІ, перекладеними рідною мовою⁷⁵. Соціальні мережі заслужено вважаються проривом у ХХІ столітті. Вони відкривають суспільству доступ до різноманітної інформації. Обсяг політичної інформації у соціальних медіа невинно зростає, пришвидшуючи як її поширення, так і процеси обміну.

Соціальні медіа схильні зосереджувати політичну інформацію з метою формування переконань, світогляду та емоцій, а також посилювати або послаблювати позиції різних суспільних груп, виявляти та об'єднувати їх. Варто підкреслити, що інформаційні дописи та публікації політичного змісту розміщуються з певною регулярністю, що дозволяє акцентувати на них увагу, проте не нав'язливо та системно, уникаючи великих перерв між публікаціями і не публікуючи їх занадто часто, даючи користувачам можливість «постійно бути в курсі». Для цього використовується подача інформації невеликими обсягами та в потрібному тоні, що ускладнює її ефективний аналіз та осмислення.

Можливість формування текстових матеріалів політичного дискурсу заданого напрямку пояснюється надмірністю інформації, що стосується структури природної мови та великої різноманітності форм подачі одного й того ж повідомлення⁷⁶. При цьому, надмірність мови дозволяє будь-яке повідомлення транслювати в певній емоційній інтерпретації, визначаючи тим самим своє ставлення до поданої інформації, що дуже важливо при формуванні громадської думки.

⁷⁵ Квіт С.М. Масові комунікації: підручник. Київ : Києво-Могилянська академія, 2008. С. 65.

⁷⁶ Петрик В. М., Присяжнюк М. М. та ін. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб.; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. 2-ге вид. Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. С. 73.

Для досягнення найвищих показників впливу на свідомість окремих людей, соціальних груп та всього населення, автори політичної інформації у соціальних мережах застосовують різноманітні способи сугестії. Ефективна комбінація та маніпуляція з використанням аудіо- та відео-контенту збільшує вірогідність зацікавлення аудиторії. Також, характерною рисою соціальних мереж є здатність до звикання, тобто значна ймовірність розвитку залежності. Існує декілька причин для цього. Прагнення повторного переживання цих емоцій спонукає проводити там все більше часу. Друга причина криється в особливостях сприйняття інформації під час роботи з веб-платформами. Користувач отримує велику кількість даних невеликими обсягами за короткий час. До такого режиму роботи мозок адаптується дуже швидко. Зручність, швидкість та доступність соцмереж є ключовими факторами формування залежності, що особливо сприятливо для політичного дискурсу.

Не без підстав існує думка, що зв'язки мережі більш стійкі, аніж формальні інституції (недотримання інституційної дисципліни конфліктує з безособовою системою; а от недотримання мережевого порядку стосується інтересів значної кількості учасників, що здатне викликати руйнацію мережі). Мережеві структури більш рухливі та оперативно реагують на зміни технологій, у порівнянні з ієрархічними системами, вони також адаптивніші, та використовують більше можливостей, ніж традиційні ЗМІ.

Соціальні медіа сприяють налагодженню комунікацій між громадянами, відкривають доступ до публічного простору багатьом політичним суб'єктам, забезпечують умови для участі громадян у політичному процесі та реалізують суспільний інтерес, тому можна стверджувати, що у сучасному світі соціальні медіа стають важливою умовою функціонування публічної політики. Публічна політика в мережі включає застосування технологій Глобальної мережі, які розширюють інформаційний простір публічної сфери за допомогою впливу соціуму на створення і поширення контенту мережі.

Таким чином, ЗМІ та соціальні медіа виступають у ролі інструменту, за допомогою якого держава поширює відповідну інформацію та активізує

громадянську участь. У сучасній Україні засоби масової інформації та соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні дієвих каналів комунікації між окремими групами населення, що об'єднані спільними ціннісними орієнтирами в контексті реалізації державної інформаційної політики. Активне впровадження інформаційних технологій, поряд зі змінами у соціально-демографічному складі суспільства, спричинили трансформацію публічних комунікативних практик у межах політичного дискурсу.

3.2. Цифрова трансформація сучасної держави в умовах воєнного стану

Упровадження сучасних цифрових технологій, що супроводжується оптимізацією системи управління основними технологічними процесами, потребує цифрової трансформації галузей економіки, соціальної сфери та державного управління. У сучасних умовах, в період воєнного стану, державне регулювання та здійснення державної інформаційної політики, надання державних і муніципальних послуг, здійснення наглядової та контрольної функції, забезпечення безпеки держави та громадян теж стають неможливими без цифрової трансформації.

Цифрова трансформація постає як процес переосмислення бізнес-стратегії чи бізнес-процесів, що базується на потенціалі сучасних цифрових технологій⁷⁷, як інтеграція нових цифрових рішень в продукти, робочі процеси та загальні стратегії, як суттєва зміна ділової діяльності, організаційної структури, наявних навичок і бізнес-моделей задля ефективного використання можливостей, котрі відкриває поєднання цифрових інновацій, а також пришвидшення їх впливу на соціум, з стратегічним підходом до врахування поточних та майбутніх змін.

⁷⁷ Нікітін Ю. О., Кульчицький О. І. Цифрова парадигма як основа визначень: цифровий бізнес, цифрове підприємство, цифрова трансформація. *Маркетинг цифрові технології*. 2019. Т. 3. № 4. С. 77.

Основними цілями цифрової трансформації держави є соціально-економічний розвиток; підвищення інвестиційної привабливості держави, забезпечення національної безпеки. Проте в умовах воєнного стану, коли щодня країна зазнає руйнацій різного характеру, вони є надважкими для реалізації.

Головне завдання цифрової трансформації полягає у підвищенні якості виконання державних функцій, що повинно виразитися у зростанні як результативності державного управління, так і якості державних послуг.

Водночас, впровадження сучасних цифрових технологій повинне бути спрямоване на своєрідну «інтелектуалізацію», яка передбачає координуючу та спрямовуючу діяльність державних органів щодо формування системного цифрового середовища та інтеграцію не тільки органів публічної влади та управління, а й усіх акторів цифрових комунікацій.

Необхідні такі державні рішення, які забезпечать залучення до процесів цифрової трансформації максимальну кількість підприємницьких структур, домогосподарств, державних та комунальних організацій і установ. При цьому головним завданням держави стає забезпечення надійності цифрових рішень, яке прямо визначає ступінь кібербезпеки, а отже, захищеності всіх учасників цифрових комунікацій, що зміцнює довіру суспільства до цифрової трансформації держави загалом.

Використання інформаційних технологій – не нове за мірилами динамічних змін у сучасну епоху явище для держави. Правомірніше говорити про перехід до нового етапу цифровізації держави в умовах воєнного стану, що передбачає впровадження в управлінські практики державних органів та підприємств сучасних цифрових рішень, серед яких технології штучного інтелекту, великих даних, віртуальної та доповненої реальності тощо⁷⁸. Їхнє активне застосування трансформує систему публічної влади та характер комунікацій держави з домогосподарствами та бізнес-спільнотою, позитивно

⁷⁸ Євтушенко Н., Стеценко Д. Цифрова трансформація бізнесу в умовах війни в Україні: виклики та можливості. *Економічний простір*. Вип. 191, 2024. С. 213.

впливаючи на якість і ефективність державних функцій та сприяючи формуванню динамічного цифрового середовища України.

Окрім того, цифрова трансформація – неоднозначний, суперечливий процес, який зачіпає широке предметне поле управління, рішень і безпеки в усіх її проявах⁷⁹. Також це процес затратний. Очевидно, що якщо цифрова трансформація державного управління здатна принести відчутний економічний ефект, підвищити якість прийнятих органами публічної влади рішень та доступність державних і муніципальних послуг, що надаються громадянам і бізнесу, які часто змушені переміщатися країною з метою безпеки, то активне використання сучасних цифрових технологій і удосконалення цифрового уряду має стати безумовним пріоритетом держави в сучасних її реаліях⁸⁰.

Очевидно, що цифровізація публічних послуг підвищує їхню прозорість, об'єктивно веде до зниження рівня корупції у системі державного управління, усуваючи елемент суб'єктивізму з процесу прийняття управлінських рішень. Однак цифрові державні послуги – не звичайні комунікації між державою та суспільством. Цифрові державні послуги сплачені податками громадян та бізнесу. Тому соціально відповідальна держава повинна враховувати громадську позицію під час використання потенціалу цифрових технологій та рефлексувати настрої бізнесу й громадян як споживачів оплачених цифрових послуг.

Відтак найважливішим завданням державних інститутів стає безумовна захист персональних даних, оскільки ефективна цифрова трансформація неможлива без забезпечення довіри суспільства до держави, що, водночас, передбачає захист цифрових прав громадян і сувору відповідальність держави за порушення.

⁷⁹ Белікова М. І. Цифровізація публічного адміністрування в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 8 (10). С. 384.

⁸⁰ Вінник О. М. Проблеми цифровізації: правовий аспект. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*: у 2-х ч. м. Суми, 21–22 травня 2020 р. Суми: СумДУ, 2020. Ч. 1. С. 217.

Надзвичайно складною та дискусійною проблемою є використання у державному управлінні штучного інтелекту (далі – ШІ). Впровадження ШІ в практику державного управління де-факто означає перехід до «цифрової держави». Метою використання ШІ в державному управлінні стає оптимізація державних послуг, внесення змін до документообігу, підвищення адаптивності форм та методів державного регулювання до реалій сучасного цифрового суспільства.

Штучний інтелект відноситься до новітніх цифрових технологій, що передбачають використання самонавчальних алгоритмів, які володіють такими функціями, як здатність до роздумів і прийняття продуманих, зважених рішень на основі аналізу великих обсягів інформації з урахуванням множини факторів. Однак обсяг і характер інформації, яка завантажується в систему, як, втім, і поставлені перед ШІ цілі визначає людина зі своїми переконаннями, соціальними установками, ціннісними орієнтаціями, політичними та іншими перевагами.

Упровадження ШІ вимагатиме значних бюджетних видатків, насамперед на розвиток цифрової інфраструктури державного управління. Потрібно також вирішити проблеми формування цифрових компетенцій державних службовців, створення сучасних конкурентоспроможних національних цифрових продуктів, впровадження механізмів забезпечення зворотного зв'язку із споживачами державних послуг з метою з'ясування ступеня задоволеності їх якістю. Очевидно, що цифрові технології ШІ нездатні замінити людину під час виконання завдань особливої складності, вирішення яких потребує спеціальних знань та творчого підходу. Але вони можуть надати певну підтримку фахівцям в ухваленні рішень у сфері державного управління, зокрема, підвищити точність прогнозів та обґрунтованість розрахунків.

Вважаємо, що в найближчій перспективі технології ШІ не зможуть забезпечити ефективної гнучкої взаємодії між органами державної влади і місцевого самоврядування та споживачами цифрових державних послуг

(домогосподарствами та бізнес-структурами) без участі людини з її знаннями, вміннями та здатністю до нестандартних соціальних практик.

Цифрова трансформація здатна викликати помітні позитивні ефекти як у діяльності окремих державних органів й місцевого самоврядування, і всієї системи управління⁸¹. Водночас впровадження цифрових технологій у державне управління – процес складний та суперечливий. Цифрові технології стрімко розвиваються. Держава в умовах воєнного стану не встигає за цим розвитком, оскільки російська воєнна агресія на території України постійно вносить корективи в «порядок денний» для всіх інституцій, організацій, громадськості.

Отже, повномасштабне російське вторгнення актуалізувало низку питань, які були актуальними й раніше для українського суспільства та державою. Насамперед, йдеться про активне повсякденне використання сучасних цифрових технологій та здатність населення адаптуватися до процесів цифрової трансформації.

Війна нещадно руйнує звичну інфраструктуру, впливає на спосіб життя людей, що складався протягом десятиліть, економічний та соціальний порядок, посилила напруженість та невизначеність у суспільстві. Адже далеко не всі зуміли раціонально використати потенціал цифрових технологій та можливості цифровізації.

3.3. Рекомендації щодо удосконалення інформаційної політики держави

Низький рівень довіри населення до органів влади також може лежати в основі внутрішньої загрози національній безпеці держави в умовах воєнного стану. Формування та збереження високого рівня громадської довіри є результатом ефективної комунікаційної стратегії, спрямованої на підтримку

⁸¹ Чукут С. А., Загвойська О. В., Цимбаленко Я. Ю. Основи електронного урядування: навч. посіб. для здобувач. ступ. бакалавра за освіт. програм. «Адміністративний менеджмент» та «Електронне урядування» спец. 281 «Публічне управління та адміністрування» та студ. ін. спец-й. Київ, 2022. 268 с.

позитивного іміджу органів державної влади, що тісно пов'язано з процесами цифрової трансформації. У зв'язку з цим державна інформаційна політика має одночасно відповідати стратегічним завданням гарантування національної інформаційної безпеки, а також виконувати функцію інформаційно-ідеологічного супроводу як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Така політика повинна забезпечувати належний баланс між інтересами держави, потребами громадянського суспільства та вимогами інформаційного захисту в умовах сучасного медіапростору⁸². У сучасних умовах така можливість може бути реалізована лише за умови повноцінного використання інформаційно-комунікаційних технологій як інструменту впровадження та ефективного функціонування державної інформаційної політики⁸³.

У контексті сучасної політичної інтернет-комунікації формування позитивного іміджу державної влади слід розглядати як процес досягнення її гармонійної та органічної присутності в цифровому інформаційному середовищі. Така присутність можлива завдяки раціональному й стратегічному використанню інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема через засоби масової інформації та соціальні медіа. Кожен із цих каналів має значний потенціал для формування позитивного іміджу при їхньому ефективному застосуванні.

Оцінювання іміджевого ресурсу як традиційних, так і новітніх інформаційних технологій можливе за такими критеріями:

- здатність впливати на зовнішнє сприйняття державної влади;
- формування внутрішнього образу влади серед громадян;
- налагодження компетентного та змістовного зворотного зв'язку з громадськістю;

⁸² Смець В., Мороз А. Роль соціальних мереж у формуванні іміджу держави в умовах повномасштабної війни. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. Т. 12, 2023. С. 207.

⁸³ Мохова Ю. Л. Сутність та головні напрямки державної інформаційної політики України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2018. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/27.pdf.

- забезпечення оперативності та ефективності комунікації у відповідь на соціальні запити. Отже, пильна увага з боку державних органів до якості ведення сайтів і порталів сприяє переходу на новий рівень розвитку електронного урядування. Вочевидь, що успіхи у побудові системи «електронного уряду» впливають і міжнародний («зовнішній») імідж України.

Із іншого боку, відповідальний, грамотний технічний супровід інформаційної політики багато в чому визначає успіх у сприйнятті населенням образу державного апарату. А це, безперечно, відбивається на «внутрішньому» іміджі держави – іміджі державної влади і її політики. Щодо соціальних медіа, то їх широке використання населенням змушує владу також ретельно задуматися над тим, яким чином можна отримати користь від їх застосування у вибудовуванні взаємин з громадськістю, підвищуючи при цьому рівень їхньої залученості та участі.

Зокрема Інтернет-ЗМІ та соціальні медіа можуть надати найбільший іміджевий потенціал для державних органів і стати важливими інструментами у реалізації інформаційної політики в Інтернет-просторі. Тому вважаємо удосконалення інформаційної політики держави повинно відбуватися нерозривно з посиленням іміджу держави та її владних органів.

Організаційно необхідні дії влади щодо ефективного управління іміджем органів державної влади у процесі удосконалення інформаційної політики та політичної Інтернет-комунікації можна описати так:

1. Розробка інформаційної політики відповідно із загальною концепцією державної іміджевої політики.
2. Створення державних освітніх стандартів підготовки державних службовців компетенцій з іміджевого супроводу роботи державних органів, у тому числі й в Інтернет-просторі.
3. Створення незалежних Інтернет-видань або інформаційних агентств. Створення додаткових державних Інтернет-ЗМІ сприятиме балансу в інформаційному просторі між достовірною та спотвореною або деструктивною інформацією, яка може поширюватися в інформаційному

просторі в мовах воєнного стану, а також посилить присутність державних інституцій в Інтернеті.

4. Розробка та впровадження спеціального програмного забезпечення на основі інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяє проводити якісну оцінку Інтернет-ресурсів державних органів.

Сучасні Інтернет-технології та цифровізація надають стратегічну можливість, яка має використовуватися владою для більшого залучення громадян, бізнес-структур та громадських організацій до Інтернет-комунікації, а отже й посилення інформаційної політики та її ефективності.

Активна та «якісна» присутність державних органів в Інтернеті за допомогою традиційних та нових каналів забезпечить, по-перше, захист національного інформаційного простору від різних деструктивних впливів. А по-друге, робота у цьому напрямі сприятиме зміцненню довірливого та лояльного ставлення населення до влади у процесі реалізації інформаційної політики.

Національний сегмент Інтернету слід вважати важливою та невід'ємною частиною політичного процесу держави. Сучасні реалії політичного життя вже нерозривно пов'язані з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що водночас наділяє їх великим потенціалом.

Отже, тенденції інформаційної політики в Україні в сучасних реаліях розглянуто через призму функціонування ЗМІ та соціальні медіа як інструменту реалізації державної інформаційної політики, а також цифрової трансформації держави в умовах воєнного стану. Так, різноманіття ЗМІ та соціальних медіа, які існують і здійснюють свою діяльність на території країни в межах інформаційного простору, є медіасистемою. У рамках цієї системи вони займають різне становище та мають різний вплив на інформаційний «порядок денний» залежно від безлічі факторів.

Основними цілями цифрової трансформації держави є соціально-економічний розвиток; підвищення інвестиційної привабливості держави, забезпечення національної безпеки. Проте в умовах воєнного стану, коли

щодня країна зазнає руйнацій різного характеру, вони є надважкими для реалізації. Цифрова трансформація України та надання державних послуг підвищує їхню прозорість, об'єктивно веде до зниження рівня корупції у системі державного управління, усуваючи елемент суб'єктивізму з процесу прийняття управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи трансформації, що відбулися в Україні впродовж останніх років, безпосередньо стосуючись інформаційної політики, цілком логічно, на наше переконання, сформулювати кілька висновків.

Стан наукового вивчення проблеми та джерельна основа дослідження демонструє недостатню кількість праць у вітчизняній історіографії. Іноземні публікації надають можливість ґрунтовнішого аналізу категоріального апарату інформаційної політики держави та її складових. Посилення вивчення та аналізу трансформації інформаційної політики безпосередньо впливає на зменшення зовнішньої залежності. Це дозволяє досягти інформаційної безпеки, яка визначається як рівень захисту особистості, організації та держави від загроз, руйнівних та інших негативних впливів у інформаційному просторі.

На нашу думку, складність термінів «інформаційна політика», «інформаційний простір», «інформаційна безпека» криється в тому, що всі ці аспекти, які розглядаються, не є чітким ні за внутрішнім складом, ні за внутрішніми характеристиками, необхідними для визначення їх загальних рис та специфіки. Український науковий дискурс актуалізує цю проблематику, проте відчувається нагальна потреба у подальших цілеспрямованих, системних дослідженнях.

Упродовж останніх років до періоду воєнного стану національне інформаційне законодавство демонструвало активну еволюцію, стали реальністю процеси інформатизації та діджиталізації в усіх сферах і галузях, водночас законодавче забезпечення цих змін недостатнє, а законодавчі нововведення подекуди не збігаються з нормами європейських конвенцій. Безумовно, пріоритетним завданням інтеграції до європейського інформаційного простору є адаптація та приведення у відповідність українського законодавства в інформаційній сфері з відповідними нормативно-правовими актами ЄС.

Створення дієвого інформаційного простору можливе й розвиватиметься на основі відповідної ІІ держави, котра гарантуватиме поступовий вектор країни до розбудови інформаційного суспільства через призму функціонування сучасних інформаційних, комп'ютерних, телекомунікаційних та комунікаційних технологій. Розвиток останніх відкриває доступ до простору інформаційних мереж, зокрема Інтернету, котрий пропонує принципово нові перспективи для обміну інформацією, як національного так і міжнародного.

Безумовно, в українських реаліях електронного урядування й інформатизації надання послуг громадянам виникає водночас питання кібербезпеки. Тому забезпечення інформаційної та кібербезпеки в межах інформаційного простору – це функція компетентних органів та посадовців, що виконується в рамках, визначених законодавством, і націлена на захист прав та свобод людини під час роботи з інформацією, здобутою з мережі Інтернет (грунтуючись на сприйнятті, обробці та подальшому реагуванні на інформацію, охороні особистих даних Інтернет-користувачів), а також на гарантування національної безпеки від руйнівного впливу інших держав або певних сил у віртуальному просторі.

Визначено, що базовим механізмом реалізації державної ІІ є ЗМІ, які привертаючи увагу аудиторії до певних тем, створюють у свідомості споживачів інформації картину світу, яка може відрізнитись від соціальної реальності. Ця картина світу є конструйованою і відіграє найважливішу роль формуванні громадської думки. При цьому створюваний «порядок денний» не стає автоматично пріоритетом аудиторії, а також не означає формування однозначної консолідованої позиції з тем, які висвітлюються. Однак, особливу роль в реалізації державної інформаційної політики проявляють соціальні медіа, які як неофіційний механізм реалізації державної ІІ охоплюють офіційні публікації від владних органів. Тому вони можуть відіграти своєрідний аспект в покращенні іміджу держави та її функцій, якщо при

перегляді факторів реалізації ІІ держави їх розглянуть і визнають механізмом ІІ на законодавчому рівні.

Використання інформаційних технологій не є новим для держави. Виявлено, що перехід до нового етапу цифровізації держави в умовах воєнного стану передбачає впровадження в управлінські практики державних органів та підприємств сучасних цифрових рішень, серед яких технології штучного інтелекту, великих даних, віртуальної та доповненої реальності тощо. Їхнє активне застосування трансформує систему публічної влади та характер комунікацій держави з домогосподарствами та бізнес-спільнотою, позитивно впливаючи на якість і ефективність державних функцій та сприяючи формуванню динамічного цифрового середовища України.

Використання ІІІ не є однозначним в реалізації ІІ. Вважаємо, що в найближчій перспективі технології ІІІ не зможуть забезпечити ефективної гнучкої взаємодії між органами державної влади і місцевого самоврядування та споживачами цифрових державних послуг (домогосподарствами та бізнес-структурами) без участі людини з її знаннями, вміннями та здатністю до нестандартних соціальних практик.

Відтак рекомендації щодо удосконалення інформаційної політики держави вбачаємо в перегляді механізмів її реалізації: розробки ІІ відповідно із загальною концепцією державної іміджевої політики; введення до державних освітніх стандартів підготовки державних службовців компетенцій з іміджевого супроводу роботи державних органів, у тому числі й в Інтернет-просторі; створення державних Інтернет-видань або інформаційних агентств; розробці та впровадженню спеціального програмного забезпечення на основі інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяє проводити якісну оцінку Інтернет-ресурсів державних органів.

На наше переконання, під державною ІІ України слід розуміти систему заходів, які реалізуються органами державної влади, спрямованих на підтримку єдності та збереження контролю над інформаційним простором за

допомогою інформаційного впливу та використання інформаційних технологій.

Розвиток вітчизняного інформаційного простору разом із інтеграцією сучасних інформаційно-технологічних інновацій поступово формує унікальне середовище, де комунікація стає вільною від кордонів, інтерактивною та мобільною, а обмін інформацією відбувається і відбуватиметься виключно на принципах взаємодії рівних учасників. Тому сучасна ІІ України трансформується й ця проблематика вимагає подальших наукових розвідок в сучасних реаліях для держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти. За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О. М.: Монографія. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. Справ, 2000. 368 с.
2. Барматова С. Інформаційно-комунікативний простір політики: обґрунтування основних структурних характеристик. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. Вип. 18. С. 27–35.
3. Белікова М. І. Цифровізація публічного адміністрування в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 8 (10). С. 381–392.
4. Бондар Ю. В. Національний інформаційний простір новітньої України: становлення та функціонування у процесі політичної трансформації суспільства: монографія. Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2007. 184 с.
5. Вінник О. М. Проблеми цифровізації: правовий аспект. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: у 2-х ч. м. Суми, 21–22 травня 2020 р. Суми: СумДУ, 2020. Ч. 1. С. 215–221.*
6. Гончарук Н. Т., Прудіус Л. В. Модернізація державної служби та управління людськими ресурсами в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 1-2. С. 42–51.
7. Горовий В. М. ІТ-субкультури в структурі сучасного суспільства. *Україна: події, факти, коментарі*. Київ: НБУВ, 2012. № 5. С. 76–85.
8. Грицяк Н. В. Державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства : навч. посіб. Київ: Вид-во НАДУ, 2012. 220 с.
9. Євтушенко Н., Стеценко Д. Цифрова трансформація бізнесу в умовах війни в Україні: виклики та можливості. *Економічний простір*. Вип. 191, 2024. С. 211–216.

10. Ємець В., Мороз А. Роль соціальних мереж у формуванні іміджу держави в умовах повномасштабної війни. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. Т. 12, 2023. С. 205–214.
11. Ірха А. О. Нові категорії політичної науки в умовах мережевого суспільства. *Політологічні записки: Збірник наукових праць*. Вип. 2 (10). Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. С. 141–148.
12. Карпенко В. Інформаційна політика та безпека. Київ : Нора-Друк, 2006. 320 с.
13. Квіт С.М. Масові комунікації: підручник. Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. 197 с.
14. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
15. Лешик С. Інституційно-правовий механізм інформаційної політики України в процесі євроінтеграції. *Політичне життя*. 2024. № 3. С. 54
16. Литвиненко О., Бінько І., Потіха В. Інформаційний простір як чинник забезпечення національних інтересів України: монографія. Київ: ІМВКУ ім. Т. Шевченка, 1998. 145 с
17. Матвієнків С., Гавриш Т. Роль ЗМІ в реалізації інформаційної політики. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2013. Випуск 6-7. С. 56–62.
18. Мохова Ю. Л. Сутність та головні напрямки державної інформаційної політики України. Державне управління: удосконалення та розвиток, 2018. № 12. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/27.pdf.
19. Нікітін Ю. О., Кульчицький О. І. Цифрова парадигма як основа визначень: цифровий бізнес, цифрове підприємство, цифрова трансформація. *Маркетинг цифрові технології*. 2019. Т. 3. № 4. С. 77–87.
20. Ніколаєць Ю. Державна інформаційна політика України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації: суспільно-мобілізаційний потенціал і ефективність. *Політичні дослідження*. № 1 (7) 2024. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2024/05/3_Nikolaiets.pdf.

21. Островерхов-Новицький Д. В. Сучасний український інформаційний простір: безпековий вимір. *Матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції «Соціалізація особистості у сучасних соціокультурних та соціально-політичних контекстах»*. Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 86–88.

22. Петрик В. М., Присяжнюк М. М. та ін. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб.; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. 2-ге вид. Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.

23. Почепцов Г. Г., Чукут С. А. Інформаційна політика. Навч. посібник. Київ: УАДУ, 2002. 96 с.

24. Пріоритетні напрями та завдання (проекти) цифрової трансформації на 2024-2026 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 серпня 2024 р. № 735-р. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-tsyfrovoi-transformatsii-a735r>.

25. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 N 2657-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

26. Про медіа: Закон України від 11.02.2024 р. № 3269-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>.

27. Про національну безпеку України. Закон України № 2469–VIII від 21.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19>.

28. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 № 2807-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>.

29. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України» № 47/2017. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>.

30. Стратегія кібербезпеки України затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12>.

31. Стратегія національної безпеки України затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>.

32. Сучасний тлумачний словник української мови: 65000 слів. Заг. ред. В. В. Дубчинський. Харків, 2006. 1008 с.

33. Тягунова Н. М., Тягунова З. О. Цифрові компетентності як детермінанти розвитку підприємницької діяльності. *Трансформаційна економіка*. 2023. № 2 (02). С. 57–61.

34. Федоров М. Що таке цифровий гаманець та як він легалізує е-документи у всьому Євросоюзі? BIT.UA. URL: https://bit.ua/blog_columns/european-digital-identity-wallet.

35. Фролова О., Чекмарьова В. Інтеграція України до європейського інформаційного простору. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. Вип. 2 (13), 2022. URL: <https://scispace.com/pdf/integratsiia-ukrayini-do-evropeiskogo-informatsiinogo-6rprswk7.pdf>.

36. Чередник Л. А. Діяльність українських масмедіа під час російсько-української війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 2. С. 75–81.

37. Чічановський А. Національна держава та її засоби масової комунікації у глобалізованому світі. *Україна на шляху до Європи / упоряд. В. І. Шкляр, А. В. Юричко*. Київ: Етнос, 2006. С. 213–225.

38. Чмир Я. І. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки в системі публічного управління. *Аспекти публічного правління*. 2018. Том 6, № 9. С. 16–22.

39. Braman S. Defining Information Policy. *Journal of Information Policy* 1(1):1-5. January 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/281600906_Defining_Information_Policy.

40. Craigen D., Diakun-Thibault N., Purse R. Defining Cybersecurity. *Technology Innovation Management Review*. 2014. P. 13. URL: https://www.researchgate.net/publication/267631801_Defining_Cybersecurity.
41. Debray R. Media manifestos: on the technological transmission of cultural forms. London, New York: Verso, 1996. 189 p.
42. Deutsch K. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. N. Y., 2000. 248 p.
43. Falk R. Sovereignty. *The Oxford Companion to Politics of the World*. New York-Oxford, 1993. P. 851–873.
44. Hamm I., Mann T. E. Political Communication in the Information Society. 1998. 47 p.
45. Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace. Brussels, 7.2.2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013JC0001&from=EN>.
46. Knoblauch H. Zwischen System und Subjekt? Unterschiede und Ueberschneidungen zwischen Systemtheorie und Sozialkonstruktivismus / Hermeneutische Wissenssoziologie: Standpunkte zur Theorie der Interpretation / Ronald Hitzler... (Hg.) Konstanz: UVK, Univ.-Verl. Konstanz, 1999. S. 213–235.
47. Pye L. Political Communication. *The Blackwell Encyclopaedia Political Institutions*. Oxford-New York, 1987. 667 p.
48. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. 2016. 180 p.
49. Veale M., Brown I. Cybersecurity. *Internet Policy Review*, 2020. 9(4). P. 4.
50. Wagner B., Vieth K. Was macht Cyber? Epistemologie und Funktionslogik von Cyber. *Springer Fachmedien Wiesbaden*, 2016. P. 217.
51. Wamala F. ITU National Cybersecurity Strategy Guide. Retrieved from Geneva. 2011. P. 13. URL:

<http://www.itu.int/ITUUD/cyb/cybersecurity/docs/itunationalcybersecurity-guide.pdf>.